

Sivistysvaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista (1) Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman ”Horisontti Eurooppa -asetus” perustamisesta vuosiksi 2028—2034, sen osallistumista ja tulosten levittämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta ja asetuksen (EU) 2021/695 kumoamisesta, (2) neuvoston päätökseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman ”Horisontti Eurooppa” (2028—2034) täytäntöönpanoa koskevasta erityisohjelmasta, kyseiseen ohjelmaan osallistumista ja sen tulosten levittämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta sekä päätöksen (EU) 2021/764 kumoamisesta, (3) neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaa ”Horisontti Eurooppa” täydentävän Euroopan atomienergiayhteisön tutkimus- ja koulutusohjelman perustamisesta vuosiksi 2028—2032, yhteisön osuudesta ITER-hankkeeseen ja asetuksen (Euratom) 2025/1304 kumoamisesta, (4) neuvoston asetukseksi Liettuassa sijaitsevan Ignalinan ydinvoimalaitoksen käytöstäpoiston avustusohjelman perustamisesta vuosiksi 2028—2034 ja asetuksen (EU) 2021/101 kumoamisesta ja (5) neuvoston asetukseksi välineen perustamisesta ydinturvallisuuteen liittyvää yhteistyötä ja ydinlaitosten käytöstä poistamista varten vuosiksi 2028—2034 ja asetusten (Euratom) 2021/100 ja (Euratom) 2021/948 kumoamisesta

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksista (1) Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman ”Horisontti Eurooppa -asetus” perustamisesta vuosiksi 2028—2034, sen osallistumista ja tulosten levittämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta ja asetuksen (EU) 2021/695 kumoamisesta, (2) neuvoston päätökseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman ”Horisontti Eurooppa” (2028—2034) täytäntöönpanoa koskevasta erityisohjelmasta, kyseiseen ohjelmaan osallistumista ja sen tulosten levittämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta sekä päätöksen (EU) 2021/764 kumoamisesta, (3) neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaa ”Horisontti Eurooppa” täydentävän Euroopan atomienergiayhteisön tutkimus- ja koulutusohjelman perustamisesta vuosiksi 2028—2032, yhteisön osuudesta ITER-hankkeeseen ja asetuksen (Euratom) 2025/1304 kumoamisesta, (4) neuvoston asetukseksi Liettuassa sijaitsevan Ignalinan ydinvoimalaitoksen käytöstäpoiston avustusohjelman perustamisesta vuosiksi 2028—2034 ja asetuksen (EU) 2021/101 kumoamisesta ja (5) neuvoston asetukseksi välineen perustamisesta ydinturvallisuuteen liittyvää yhteistyötä ja ydinlaitosten käytöstä poistamista varten vuosiksi 2028—2034 ja asetusten (Euratom) 2021/100 ja (Euratom) 2021/948 kumoamisesta (U 73/2025 vp): Asia on

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Riikka Astala, työ- ja elinkeinoministeriö
- opetusneuvos Saara Vihko, opetus- ja kulttuuriministeriö
- yhteyspäälikkö Saara Harjula, Helsingin yliopisto
- tutkimuspalveluiden johtaja Anu Liikanen, Itä-Suomen yliopisto
- johtava tiedeasiantuntija Rami Nissilä, Suomen Akatemia
- yhteiskuntasuhteiden johtaja Irina Kupiainen, CSC — Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Aalto-yliopisto
- Akava ry
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- STTK ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Euroopan komissio on antanut tulevaa rahoituskehyskautta vuosille 2028—2034 koskevien säädösehdoitusten kokonaisuudessa useamman tutkimusohjelmia koskevan jäljempänä yksilöidyn ehdotuksen, jotka valtioneuvosto on katsonut tarkoituksenmukaiseksi käsitellä samassa kirjelmässä. Ehdotusten käsittely on käynnissä neuvoston tutkimustyöryhmässä.

Horisontti Eurooppa -puiteohjelmaa koskeva ehdotus

Euroopan komissio antoi 16.7.2025 ehdotuksensa kymmenenneksi tutkimuksen ja innovoinnin Horisontti Eurooppa -puiteohjelmaksi (jäljempänä Horisontti Eurooppa -ohjelma). Tämä ohjelma on keskeinen väline tulevaa rahoituskehyskautta koskevien toimintapoliittisten tavoitteiden sekä puheenjohtaja von der Leyenin Euroopan valinta -suuntaviivoissa esitettyjen vuosien 2024—2029 politiikan painopisteiden toteuttamisessa.

Horisontti Eurooppa puiteohjelmaehdotus koostuu

- ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman ”Horisontti Eurooppa -asetus” perustamisesta vuosiksi 2028—2034, sen osallistumista ja tulosten levittämistä koskevien sääntöjen vahvistamisesta ja asetuksen (EU) 2021/695 kumoamisesta (COM(2025) 543 final)
- ehdotuksesta neuvoston päätökseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman ”Horisontti Eurooppa” (2028—2034) täytäntöönpanoa koskevasta erityisohjelmasta (jäljempänä ”erityisohjelma”), kyseiseen ohjelmaan osallistumista ja sen tulosten levittämistä

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

koskevien sääntöjen vahvistamisesta sekä päätöksen (EU) 2021/764 kumoamisesta (COM(2025) 544 final)

— vaikutustenarvioinnista Euroopan kilpailukykyrahastolle (SWD(2025) 555 final) sekä säädöksiin liittyvistä rahoituspalveluksista.

Puiteohjelma pannaan täytäntöön neuvoston päätöksellä vahvistettavalla erityisohjelmalla. Erityisohjelmaa koskeva ehdotus sisältää yksityiskohtaiset säännöt ohjelman toteuttamiseksi, siinä täsmennetään ohjelman kesto ja määrätään tarpeelliseksi arvioituista varoista.

Horisontti Eurooppa ohjelmalla olisi useita yhtymäkohtia ehdotukseen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi Euroopan kilpailukykyrahaston perustamisesta, mukaan lukien puolustusalan tutkimuksen ja innovoinnin erityisohjelma, asetusten (EU) 2021/522, (EU) 2021/694, (EU) 2021/697 ja (EU) 2021/783 kumoamisesta ja asetusten (EU) 2021/696, (EU) 2023/588 ja (EU) [EDIP] muuttamisesta (COM/2025/555 final) (jäljempänä asetusehdotus kilpailukykyrahastosta). Horisontti Eurooppa -ohjelman tiivis yhteys kilpailukykyrahastoon toteutuu erityisesti Horisontin pilarissa II Kilpailukyky ja yhteiskunta. Asetusehdotus kilpailukykyrahastosta sisältää myös Horisontti Eurooppa -ohjelmaan sovellettavan yhtenäisen sääntökirjan. Rahoitusohjelmien tiiviillä yhteydellä on komission mukaan tarkoitus taata sujuva rahoituspolku perustutkimuksesta soveltavaan tutkimukseen ja aina startup- ja skaalautuviin yrityksiin saakka. Kilpailukykyrahastoa koskevasta ehdotuksesta annetaan eduskunnalle oma U-kirjelmänsä.

Euratomin tutkimus- ja koulutusohjelmaa koskeva ehdotus

Euroopan komissio antoi 3.9.2025 ehdotuksensa neuvoston asetukseksi tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaa ”Horisontti Eurooppa” täydentävän Euroopan atomienergiayhteisön tutkimus- ja koulutusohjelman perustamisesta vuosiksi 2028—2032, yhteisön osuudesta ITER-hankkeeseen ja asetuksen (Euratom) 2025/1304 kumoamisesta (COM(2025) 594 final, jäljempänä Euratom-ohjelma). Ohjelma edistäisi EU:n kilpailukykyä tukemalla turvallisten ja innovatiivisten ydinenergiateknologioiden tutkimusta, erityisesti fuusioenergian kehittämistä sekä tulevaisuudessa sen liittämistä sähköverkkoon. Se mahdollistaisi Euratomin panoksen maailman suurimman fuusiovoiman koelaitoksen rakentamiseksi perustettuun ITER-projektiin, joka on keskeinen fuusioenergian kaupallistamisen kannalta. Lisäksi ohjelma pyrki vähentämään ionisoivan säteilyn riskejä, suojelemaan ihmisiä ja ympäristöä sekä tukemaan EU:n strategista autonomiaa ja energian toimitusvarmuutta.

Ohjelma vastaa komission mukaan jäsenvaltioiden kasvavaan kiinnostukseen ydinenergian ja säteilyn soveltamiseen lääketieteessä, teollisuudessa ja muilla aloilla. Se tukisi ydinturvallisuutta, ydinmateriaalivalvontaa sekä ydinsulkusopimuksen täytäntöönpanoa ja säteilysuojelua kehittämällä uusia menetelmiä ja kouluttamalla asiantuntijoita. Ohjelma edistäisi osaamisen ja infrastruktuurin kehittämistä, tukisi innovatiivisia sovelluksia ja toimisi synergiassa muiden EU-ohjelmien, kuten Horisontti-ohjelman ja Euroopan kilpailukykyrahaston kanssa. Lisäksi ohjelma edistäisi osaamisen ja infrastruktuurin kehittämistä, tukisi innovatiivisia sovelluksia ja toimisi synergiassa muiden EU-ohjelmien, kuten Horisontti Eurooppa -ohjelman ja Euroopan kilpailukykyrahaston kanssa. Ohjelma tarjoaisi tukea kaikille jäsenvaltioille ja mahdollistaa nopeamman, selkeämmän ja strategisemman EU-rahoituksen.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksesta (jäljempänä Euratom-sopimus) johtuvan rajoituksen vuoksi ohjelmaehdotus koskee viiden vuoden jaksoa (2028—2032), mutta aiempien vuosien tapaan komissio aikonee esittää erillisen ehdotuksen kahden vuoden jatko-ohjelmasta (2033—2034) monivuotisen rahoituskehysten loppuosaksi todennäköisesti vuoden 2032 alussa.

Ignalina-ohjelmaa koskeva ehdotus

Euroopan komissio antoi 3.9.2025 ehdotuksen neuvoston asetukseksi Liettuassa sijaitsevan Ignalinan ydinvoimalaitoksen käytöstäpoiston avustushjelman perustamisesta vuosiksi 2028—2034 ja asetuksen (EU) 2021/101 kumoamisesta (COM (2025) 476 final). Tavoitteena on tukea Liettuaa säteilyturvallisuuksaasteiden hallinnassa ja varmistaa, että käytöstäpoisto toteutetaan turvallisesti ja tehokkaasti.

Ignalinan ydinvoimalaitos sisältää kaksi Tšernobyl-tyyppistä RBMK-reaktoria, joiden sulkeminen oli ehtona Liettuan liittymiselle Euroopan unioniin. Koska käytöstäpoisto on teknisesti vaativa ja taloudellisesti raskas prosessi, EU on sitoutunut tukemaan Liettuaa pitkäjänteisesti osoittaakseen solidaarisuutta ja edistääkseen ydinturvallisuutta koko unionin alueella.

Ydinturvallisuusyhteistyön ja käytöstäpoiston välineen perustamista koskeva ehdotus

Euroopan komissio antoi 3.9.2025 ehdotuksen neuvoston asetukseksi välineen perustamisesta ydinturvallisuuteen liittyvää yhteistyötä ja ydinlaitosten käytöstä poistamista varten vuosiksi 2028—2034 ja asetusten (Euratom) 2021/100 ja (Euratom) 2021/948 kumoamisesta (COM(2025) 598 final). Ehdotuksen taustalla on tarve yhdistää kaksi nykyistä EU:n ydinturvallisuus- ja ydinlaitosten käytöstäpoistoa koskevaa rahoitusvälinettä yhdeksi selkeytetyksi säädökseksi, joka kattaa sekä kansainvälisen yhteistyön ydinturvallisuudessa että EU:n yhteisen tutkimuskeskuksen (JRC) ydinlaitosten käytöstäpoiston vuosina 2028—2034. Tavoitteena on vähentää hallinnollista taakkaa, varmistaa oikeudellisten velvoitteiden toteuttaminen tulevaisuudessa, parantaa ydinturvallisuutta ja säteilysuojelua EU:ssa ja sen kumppanimaissa, sekä jakaa EU:n asiantuntemusta ja kokemuksia tehokkaammin. Lisäksi uusi väline mahdollistaa joustavamman reagoinnin kriisitilanteisiin ja tukee innovatiivisia teknologioita, kuten pienreaktoreita, samalla kun se edistää EU:n strategisia tavoitteita ja ympäristönsuojelua.

Valtioneuvoston kanta

Suomen ensivaiheen kannat rahoituskehyskokonaisuuteen on muodostettu E-kirjeessä E 73/2025 vp. TKI-rahoituksen osalta keskeisimpiä kantoja ovat mm. seuraavat:

Komission ehdottama kokonaistaso on liian korkea. Hallitusohjelman mukaisesti Suomi katsoo, että EU-budjetin taso tulee säilyttää kohtuullisena välttämällä Suomen nettomaksusuuden kasvua. Suomi pitää tärkeänä, että tulevaa rahoituskehystä tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

Suomi pitää välttämättömänä EU-rahoituksen painopisteiden priorisointia ja korostaa Suomen tavoitteiden arviointia kokonaisvaltaisesti ja strategisesti. On välttämätöntä löytää taso, joka ei kasvattaisi maksutaakkaamme kohtuuttomasti, mutta mahdollistaisi keskeiset painotukset, kuten puolustuksen ja kilpailukyvyn vahvistamisen, ja turvaisi merkittävimpiä saantojamme, kuten maatalouden rahoituksen.

Komission esittämät rahoituskehusehdotuksen yleiset painopisteet ovat kannatettavia ja yhdensuuntaisia Suomen EU-avaintavoitteiden kanssa. Suomi korostaa rahoituksen kohdentamista nykyistä vahvemmin keskeisiin poliittisiin prioriteetteihin, kuten puolustuksen ja kilpailukyvyn vahvistamiseen.

Suomi tukee komission ehdotusta kasvattaa kilpailukykyrahoitusta merkittävästi.

Suomi katsoo, että komission esitys tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoituksen määrän kasvattamiseksi on kannatettava.

Suomelle on ensisijaista, että tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoituksen säilyminen avoimeen kilpailuun ja korkeaan laatuun perustuvana EU-rahoituksena turvataan.

Suomi katsoo, että puolustus- ja kaksikäyttötarkoituksiin kohdennettavan rahoituksen merkitystä tulisi painottaa laajasti kilpailukykyrahoituksessa. Suomi tukee komission tavoitetta yksinkertaistaa menettelyjä etenkin pk-yritysten rahoituksen saatavuuden näkökulmasta.

Suomi pitää muun muassa tekoälyratkaisuja, suurteho- ja kvanttilaskentaa, siruteknologiaa sekä 6G-teknologiaa keskeisinä murrosteknologioina, joita tulisi tukea tulevassa rahoituksessa. Tähän kytkeytyen EU-rahoituksen kohdentamisessa tulisi huomioida myös EU:n digitaalisen infrastruktuurin kehittämiseen ja kyberturvallisuuteen liittyviä tarpeita. EU:n rahoituksella tulisi myös vahvistaa ja edelleen kehittää EU:n globaalia johtajuutta kierto- ja biotaloudessa sekä biopohjaisissa ratkaisuissa.

Suomi pitää perusteltuna rahoituksen lisäämistä puhtaaseen siirtymään EU:n kilpailukyvyn ja omavaraisuuden vahvistamiseksi.

Suomi katsoo, että rahoituskehysellä tulisi jatkossakin tukea EU:n ilmastotavoitteiden saavuttamista komission esityksen mukaisesti.

Suomi korostaa ruokaan, luonnonvaroihin, ilmastoon ja ympäristöasioihin liittyvän tutkimuksen merkitystä osana kilpailukyvyn ja kestävä bio- ja kiertotalouden edistämistä EU:ssa.

Jatkossa maaseudun kehittämistä edistäviin toimiin tulisi hyödyntää laaja-alaisesti rahoitusta, esimerkiksi hyödyntämällä myös kilpailukykyrahastoa ja Horisontti Eurooppa -ohjelmaa.

Kokonaisuudesta

Valtioneuvosto tarkastelee komission ehdotuksien yksityiskohtia osana rahoituskehyksen kokonaisuutta ja tarkentaa kantaansa neuvottelujen edetessä. Suomen lopulliset kannat

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

muodostetaan neuvottelujen loppuvaiheessa muodostumassa olevan kokonaisuuden perusteella Suomen kokonaiset huomioiden.

Komission ehdotusten rahoituksen mitoitukseen otetaan erikseen kantaa osana rahoituskehysneuvottelujen kokonaisuutta.

Edellä mainittuja valtioneuvoston kantoja täydennetään U-kirjelmällä seuraavasti:

Horisontti Eurooppa -ohjelma

Ohjelman yleiset tavoitteet ja rakenne

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti komission ehdotukseen tutkimuksen ja innovoinnin 10. puiteohjelmasta. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että Horisontti Eurooppa edistää innovaatioita, Euroopan globaalia kilpailukykyä, pitkäjänteistä kestävyyttä ja kriisinkestävyyttä sekä tarjoaa tutkittuun tietoon perustuvia ratkaisuja koko yhteiskunnalle.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että Horisontti Eurooppa -ohjelma jatkossakin rahoittaa huippututkimusta ja innovaatioita laatu- ja avoimen kilpailun kautta. Valtioneuvosto katsoo, että nämä tekijät ovat keskeisiä eurooppalaisen tutkimuksen laadulle ja kansainvälistymiselle, elinkeinoelämän innovaatio- ja kilpailukyvyille, teollisuuden uudistumiselle sekä unionin mahdollisuuksille vastata globaaleihin haasteisiin ja kuroa umpeen innovaatiokuilua kilpailijoihin nähden.

Valtioneuvosto pitää keskeisenä komission esitystä sallia tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmassa mahdollisuus myös kaksikäyttösovelluksille poistamalla aiempi yksinomaan siviilikäyttöön kohdistuva painotus. Valtioneuvosto korostaa, että kaksikäyttötutkimuksen mahdollistaminen ei kuitenkaan saisi heikentää puiteohjelman rahoituksen laatukriteerejä.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä komission esitystä tiivistää kilpailukykyä tukevien ohjelmien yhteyttä niin, että kilpailukykyrahasto ja Horisontti Eurooppa muodostaisivat mahdollisimman vaikuttavan, selkeän ja toimivan kokonaisuuden. Kilpailukyvyn näkökulmasta tulisi huolehtia rahoitusjatkumosta näiden välineiden välillä mahdollisimman suuren synergiavaikutuksen saavuttamiseksi.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä jäsenvaltioiden asianmukaisten vaikutusmahdollisuuksien turvaamista Horisontti Eurooppa -ohjelman toimeenpanossa. Tämä helpottaisi osaltaan eurooppalaisten, kansallisten ja alueellisten tutkimus- ja innovaatiopanostusten tehokasta yhteensovittamista ja parantaisi suomalaisten toimijoiden osallistumismahdollisuuksia. Jäsenvaltioilla tulisi säilyä mahdollisuudet vaikuttaa ohjelman sisältöihin myös ohjelmakauden aikana yleisen ja erityisten ohjelmakomiteoiden kautta. Valtioneuvosto pitää lisäksi tärkeänä, että komissio keskustelee jäsenvaltioiden kanssa sen hallinnoiman ohjelmaosuuden toimeenpanosta ja yhteensovittamisesta, siten että löydetään riittävä tasapaino yhtäältä joustavuuden ja toisaalta ennakoitavuuden ja kurinalaisen budjetoinnin periaatteen välillä.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti Horisontti Eurooppa -ohjelman yksinkertaistamistavoitteeseen ja yksinkertaistamistoimiin, jotka parantavat ohjelman saavutettavuutta ja joiden tulee luoda paremmat edellytykset tutkijoille, yrityksille ja yhteiskunnan eri toimijoille osallistua ohjelmaan.

Valtioneuvosto korostaa yksityisten T&K-investointien merkitystä ja pitää keskeisenä, että jatkossa Horisontti Eurooppa -ohjelmaan osallistuminen olisi houkuttelevampaa etenkin pienille ja keskisuurille yrityksille. EU:n tutkimus- ja innovaatorahoituksen tulisi vivuttaa yksityisiä investointeja, jotta voidaan saavuttaa EU:n kolmen prosentin T&K-investointitavoite.

Valtioneuvosto painottaa kansainvälisen tutkimusyhteistyön merkitystä pääsyn edistämiseksi Euroopan ulkopuolella kehitteillä oleviin teknologioihin ja niitä koskevaan uuteen tietoon. Valtioneuvosto näkee assosiaatiosopimukset kolmansien maiden kanssa jatkossakin tärkeinä tapoina laajentaa eurooppalaista tiede- ja tutkimusyhteistyötä. Valtioneuvosto katsoo, että tutkimusyhteistyössä tulee huomioida turvallisuusnäkökohdat.

Valtioneuvosto tukee komission ehdottamaa pilarirakennetta perustutkimuksen, soveltavan tutkimuksen ja innovaatioiden tukemiseksi.

Pilarikohtaiset kannat

Valtioneuvosto katsoo, että Euroopan tutkimusneuvoston (ERC) rooli huippututkimuksen keskeisenä prioriteettina on tärkeä. ERC:n itsenäisyys ja riippumattomuus ovat keskeisiä säilytettäviä periaatteita.

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti ehdotuksen toimenpiteisiin, joilla edistettäisiin tutkijanurien houkuttelevuutta Euroopassa. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että EU ja kansallisen tason toimin pyritään pitämään lahjakkaat eurooppalaiset tutkijat Euroopassa ja tekemään Euroopasta houkutteleva ulkomaisille tutkijoille.

Valtioneuvosto katsoo, että neuvotteluissa tulisi painottaa tutkimustulosten ja innovaatioiden skaalaamiseen, hyödyntämiseen ja kaupallistamiseen keskittyvää yhteistyöhankkeita sisältävää Horisontti Euroopan pilaria II. Valtioneuvosto pitää tärkeänä komission ehdotuksen mukaisesti edistää tutkimusta ja innovointia aloilla, joilla on suuri yhteiskunnallinen vaikutus, keskittyen maailmanlaajuisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin ja EU:n kilpailukyvyn parantamiseen.

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan kilpailukykyrahaston neljä politiikkaikkunaa ovat komission ehdotuksessa rajauksiltaan ja sisällöltään oikeansuuntaisia ja Horisontti Euroopan pilarin II kilpailukykyosioon suunniteltu vastaavuus niille on tarkoituksenmukaista. Valtioneuvosto korostaa, että näiden II-pilarin toimien keskiössä tulisi olla talouden ja tuottavuuden kasvun edistäminen.

Valtioneuvosto kiinnittää huomiota kvanttiteknologian ja suurteholaskennan suureen merkitykseen EU:n strategisen kilpailukyvyn kannalta ja Suomen kyvykkyyksiin näissä teknologioissa.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

Valtioneuvosto tukee pilariin II sijoittuvien TKI-kumppanuusohjelmien jatkoa. Kumppanuuksien tulisi tukea EU:n tavoitteiden ja politiikkaohjelmien toimeenpanoa eri sektoreilla. Valtioneuvosto tukee kumppanuuksien hallintamuotojen yksinkertaistamista vaikuttavuuden lisäämiseksi. Samalla tulisi huolehtia, etteivät muutokset liiallisesti hankaloita uusien toimijoiden liittymistä kumppanuuksiin.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä tutkimusrahoituksen suuntaamista ehdotuksen mukaisesti maatalouteen ja biotalouteen, ja korostaa sektoreiden potentiaalia kasvun luojina erityisesti maaseutualueilla. Tutkimusrahoituksessa tulisi huomioida koko ruokasektori.

Valtioneuvosto korostaa tarvetta parantaa EU:n kykyä hyödyntää ja kaupallistaa tutkimustuloksia. Valtioneuvosto pitää tärkeänä tätä edistäviä ohjelman instrumentteja (kuten Euroopan innovaationeuvosto EIC).

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti komission esitykseen merkittävälle eurooppalaisille tutkimus- ja teknologiainfrastruktuureille myönnettävästä avustuksesta rakentamiskustannuksiin. Avustuksen myöntämiseen olisi luotava avoimet ja selkeät menettelytavat, jotka perustuvat laatuun keskeisenä valintakriteerinä.

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan puiteohjelmasta rahoitettavien osaamispohjan laajentamistoimien (nk. widening-toimien) tulisi olla rajallisia eikä niiden suhteellista osuutta puiteohjelmasta tulisi kasvattaa. Valtioneuvosto pitää kuitenkin kannatettavana komission ehdotusta, että kannustettaisiin heikomman T&K-intensiteetin jäsenvaltioita lisäämään kansallisia T&K-panostuksiaan. Jäsenvaltioiden välisten erojen kaventamiseen tulisi ensisijaisesti vastata koheesiopolitiikan välineillä.

Valtioneuvosto korostaa laadukkaan tutkimuksen ja koulutuksen yhteyttä. Eurooppalaista tutkimusaluetta (ERA) tulisi kehittää tiiviissä yhteistyössä eurooppalaisen koulutusalueen (EEA) kanssa, muun muassa Euroopan yliopistojen allianssien ja Erasmus+ -ohjelman kautta.

Euroopan atomienergiayhteisön (Euratom) tutkimus- ja koulutusohjelma (2028—2032) ja liitännäiset esitykset

Euratom-ohjelma

Valtioneuvosto suhtautuu myönteisesti Euroopan komission ehdotukseen ydinenergia-alan tutkimus- ja koulutusohjelmasta. Ohjelmaa pidetään tärkeänä sekä alan kehityksen edistämisessä että EU:n politiikkatavoitteiden tukemisessa. Sen avulla voidaan vahvistaa Euroopan teollisuuden ja tutkimuksen kilpailukykyä sekä syventää unionin tieteellistä ja teknologista osaamispohjaa.

Valtioneuvosto tukee ohjelman painopisteitä, kuten ydinenergia-alan turvallisuuden, turvajärjestelyjen ja säteilysuojelun kehittäminen. Erityisesti terveydenhuollon sovellukset ja ydinjätehuollon tutkimuksen jatkaminen nähdään olennaisina osa-alueina.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

Valtioneuvosto korostaa, että ohjelman tulisi tuottaa konkreettista eurooppalaista lisäarvoa ja edistää huippuosaamista. Tämän saavuttamiseksi olisi tärkeää ylläpitää tutkimusta tukevia ja koordinoivia EU-ohjelmia sekä panostaa riittävästi koulutukseen, osaamisen kehittämiseen ja tiedonhallintaan ydinenergia-alalla.

Valtioneuvosto pitää ITER-hanketta merkityksellisenä tulevaisuuden energiaratkaisujen kehittämisessä. Valtioneuvosto painottaa ITER:n merkitystä vaativana teknologisenä kehitysalustana, joka vahvistaa Euroopan ja Suomen teollista osaamista ja kilpailukykyä. ITER-hankkeen toimeenpanossa tulee kiinnittää huomiota kustannustehokkaisiin ratkaisuihin.

Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että lisääntyvä yksityisen sektorin kiinnostus fissioon, esimerkiksi pieniin modulaarisiin reaktoreihin sekä fuusion pilotointiin huomioidaan ohjelman painopisteissä riittävällä tavalla. Valtioneuvoston tavoitteena on, että erityisesti fuusioenergian kehittämisessä kohti kaupallisia sovelluksia voitaisiin hyödyntää myös EU-rahoitusta.

Ignalina-ohjelma

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan on tärkeää, että Liettuassa käytöstä poistetun ydinvoimalaitoksen purkaminen saatetaan loppuun turvallisesti. Ydinvoimalaitoksen käytöstäpoisto ja purkaminen parantaa ydinturvallisuutta Liettuan lähialueilla ja koko EU:ssa. Valtioneuvosto painottaa, että ohjelmassa tulisi mahdollisuuksien mukaan pyrkiä kustannustehokkuuteen ja aktiiviseen kokemuseräisen tiedon levittämiseen muihin jäsenvaltioihin purkamisen edistyessä.

Ydinturvallisuusyhteistyön ja käytöstäpoiston väline

Valtioneuvosto pitää tärkeänä edistää ja ylläpitää korkeatasoista ydinturvallisuutta ja säteilysuojelua kumppanimaissa, mukaan lukien Ukraina, sekä tukea EU:n yhteisen tutkimuskeskuksen ydinlaitosten turvallista käytöstäpoistoa ja radioaktiivisen jätteen hallintaa.

Valtioneuvosto painottaa resurssien tehokasta käyttöä sekä hallinnollisen taakan vähentämistä, mitä kahden aikaisemman välineen yhdistämisellä yhdeksi selkeäksi ja tehokkaaksi kokonaisuudeksi ollaan ehdotetussa yhdistetyssä välineessä tavoittelemassa.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Horisontti Eurooppa -puiteohjelma

Ohjelman lähtökohdat ja tavoitteet

Tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelma Horisontti Eurooppa on yksi maailman merkittävimmistä tutkimuksen ja innovaatioiden rahoitusohjelmista. Se perustuu tutkimuksen laadulle ja vaikuttavuudelle. Sen avulla tuotetun tutkimuksen laatu varmistetaan avoimen kilpailun ja riippumattomien arviointien kautta.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

Komission esityksessä Horisontti Eurooppa -puiteohjelmasta 2028—2034 esitetään rahoituksen kokonaismääräksi 154,9 miljardia euroa (vuoden 2025 hinnoin), joka lähes kaksinkertaistaisi rahoitustason käynnissä olevaan rahoituskauteen 2021—2027 verrattuna. Keskeisiä uudistuksia ovat ohjelman tiivis linkittäminen perusteilla olevaan Euroopan kilpailukykyrahastoon (ECF) soveltavan tutkimuksen osalta (II-pilarin kilpailukykyosio) ja kaksikäyttösovelluksiin tähtäävän T&I-toiminnan rahoittamisen mahdollistaminen puiteohjelmassa.

Valiokunta valtioneuvoston kantaan yhtyen pitää komission esityksiä EU:n tutkimus- ja innovaatorahoituksesta vuosille 2028—2034 myönteisinä ja Suomen tutkimusjärjestelmän kannalta tärkeinä. Suomen kaltaiselle pienelle osaamispohjaiselle maalle uudella tutkimukseen pohjautuvalla tiedolla on erityisen suuri merkitys koulutusjärjestelmän, julkisen sektorin palvelujen ja elinkeinojen uudistumisen turvana.

Valiokunta pitää myönteisenä, että suomalaiset korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja yritykset sekä yksittäiset tutkijat ovat osallistuneet aktiivisesti EU:n tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmiin. U-kirjelmän mukaan nykyisessä puiteohjelmassa tähän mennessä toteutettujen hakukierrosten tuloksena suomalaisia on mukana lähes 1 700 hyväksytyssä hankkeessa (syyskuun 2025 tilanne). Niissä suomalaisten osallistujien saama rahoitus on lähes 1380 miljoonaa euroa. Tämä vastaa noin 2,8 prosenttia Horisontti Euroopasta myönnetystä kokonaisrahoituksesta. Vastaavasti Suomen suhteellinen maksuosuus EU-budjettiin oli vuonna 2024 1,67 prosenttia. Suomi on Horisontti-ohjelman nettosaaja.

Rahoitusta saaneiden suomalaisten organisaatioiden määrä on jo lähes 700 kappaletta. Korkeakoulut ja tutkimuslaitokset kotiuttavat noin 70 prosenttia rahoituksesta. Edellä todetusta suomalaisten osallistujien saamasta rahoituksesta (lähes 1380 miljoonaa euroa) noin 600 miljoonaa euroa eli noin 43 prosenttia on tullut yliopistojen TKI-hankkeisiin, 25 prosenttia tutkimuslaitoksille ja 2 prosenttia ammattikorkeakouluille. Edelliseen rahoituskauteen verrattuna ammattikorkeakoulut näyttävät olevan nostamassa rahoitusosuuttaan.

Valiokunta aikaisempiin lausuntoihinsa (mm. SiVL 11/2025 vp, SiVL 4/2025 vp ja SiVL 6/2024 vp) viitaten painottaa, että tutkimus-, kehitys- ja innovaatorahoituksen säilyminen avoimeen kilpailuun, riippumattomaan arviointiin ja korkeaan laatuun perustuvana EU-rahoituksena tulee turvata. Tieteellisen erinomaisuuden periaatteen noudattaminen on Suomen etu, mitä ilmentää Suomen nettosaaja-asema nykyisessä Horisontti-ohjelmassa. Valiokunta pitää tärkeänä, että Horisontti-ohjelmassa pyritään digitaaliseen johtajuuteen ja että valtioneuvoston kannassa huomioidaan suurteholaskennan ja kvanttiteknologian suuri merkitys EU:n strategiselle kilpailukyvyille sekä Suomen kyvykkyys näissä teknologioissa.

Valiokunnan näkemyksen mukaan puiteohjelman täytäntöönpanoa koskevan erityisohjelman tulee tukea tutkimusinfrastruktuurien pitkäjänteistä rahoitusta, tutkijankoulutusta ja liikkuvuutta, avointa tiedettä ja tutkimuksen laatua sekä selkeää työnjakoa toimeenpanovirastojen ja jäsenvaltioiden välillä. Nämä tavoitteet vastaavat tarpeisiin vahvistaa eurooppalaisen tutkimusjärjestelmän kilpailukykyä erityisesti huipputieteen ja infrastruktuurien avulla. Aikaisempaan lausuntoonsa (SiVL 4/2025 vp) viitaten valiokunta toteaa, että on tärkeää tunnustaa myös ammattikorkeakoulujen soveltavan tutkimuksen lisäarvo yhteiskuntaa palvelevien uusien ratkaisujen löytämiseksi Euroopassa.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

Tutkimuksellinen laaja-alaisuus ja eri rahoituskanavien kytkentä

Kaksikäyttötutkimuksen, eli siviili- ja puolustustutkimuksen, salliminen seuraavassa puiteohjelmassa on tärkeä uudistus, joka osaltaan vahvistaa Euroopan varautumista ja resilienssiä. Puhtaasti puolustukseen liittyvä tutkimus- ja kehittämistoiminta rahoitetaan Kilpailukykyrahaston alaisesta Euroopan puolustusrahastosta eikä tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmasta. On kuitenkin tärkeää huolehtia siitä, ettei kaksikäyttötutkimuksen mahdollistaminen heikennä puiteohjelman rahoituksen laatukriteerejä eikä tarpeettomasti rajoita tieteen vapautta ja kansainvälistä yhteistyötä.

Tulevaisuuden haasteita ei voida ennustaa, ja ennakoimattomat ongelmat edellyttävät monialaisia ratkaisuja. Eri tieteenalojen näkökulmien yhdistäminen mahdollistaa kyvyn vastata kompleksisiin globaaleihin haasteisiin, jotka kytkeytyvät yhteiskunnan moniin osa-alueisiin. Valiokunta aikaisempaan lausuntoonsa (SiVL 4/2025 vp) viitaten pitää perusteltuna, että ohjelman yhtenä horisontaalisena periaatteena on varmistaa soveltuvien osien monitieteisyys ja säätää yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden integroimisesta kaikkiin osa-alueisiin ohjelman puitteissa. Valiokunta pitää lisäksi tärkeänä myös terveysalan ja biolääketieteellisen TKI-työn aseman edistämistä Horisontti-ohjelmassa. Tämä tukisi Suomen terveysalan TKI-kasvuohjelman tavoitteita sekä edistäisi kansallisten terveystietovarojen hyödyntämistä.

Valiokunta asiantuntijalausuntoon viitaten toteaa, että Horisontti Eurooppa -puiteohjelman tiiviimpi kytkeminen Euroopan kilpailukykyrahastoon voi edistää tutkimustulosten parempaa ja nopeampaa hyödyntämistä ja kaupallistamista, mikä on Euroopassa todettu pullonkaulaksi. Ohjelmien toisiinsa kytkeminen tulee toteuttaa siten, että sen avulla saadaan synergiaetuja ja helpotetaan rahoituksen saajien innovaatioiden edistämistä perustutkimuksesta markkinoille pääsemiseen saakka. Asiantuntijakuulemisessa, muun muassa Suomen Akatemian lausunnossa, on tuotu esille tarve siitä, että ohjelmien kytkennällä ei heikennetä Horisontti-ohjelman laatuun ja kilpailuun perustuvaa toimintamallia ja tutkimuksellista perustaa. Valiokunta valtioneuvoston tavoin korostaa tarvetta selkeyttää Pilarin II ja kilpailukykyrahaston suhdetta, koska epäselvät rajapinnat voivat lisätä hallinnollista taakkaa ja hämärtää tutkimus- ja innovaatiotoimien roolia.

Ohjelman yksinkertaistaminen ja hallinnollisen taakan välttäminen

Ohjelman uudistamisessa tähdätään myös sen hallinnolliseen yksinkertaistamiseen ja hakuprosessien joustavoittamiseen. Nämä toimet palvelevat järjestelmän kaikkia toimijoita antaen myös pienille toimijoille nykyistä paremmat mahdollisuudet hyötyä Horisontti Eurooppa -ohjelmasta. On tärkeää, että menettelyjen yksinkertaistaminen toteutetaan turvaamalla riittävä tasapaino joustavuuden ja ennakoitavuuden välillä. Samoin esimerkiksi kertakorvausmallin (Lump sum -malli) valmistelussa ja toteuttamisessa tulee varmistua siitä, että se hyödyttää myöntämismenettelyn ohella myös rahoituksen hakijan hallinnollisia prosesseja.

Valiokunta korostaa, että selkeät, vakaat ja ennakoitavat säännöt sekä tutkimuksen rahoituksen pitkäjänteisyys ja ennakoitavuus ovat keskeisiä EU:n tutkimus- ja innovaatioekosysteemin houkuttelevuuden ja vaikuttavuuden kannalta. Avoimen tieteen periaatteet, tutkimusetiikan kunnioittaminen ja tieteen vapaus tulee säilyttää läpileikkaavina periaatteina koko Horisontti-

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

ohjelmassa. Rahoitettavien hankkeiden arvioinnin ja toteutuksen on oltava läpinäkyvää ja vastuullista.

Euroopan tutkimusneuvoston (ERC) priorisointi osana puiteohjelmaa sekä sen itsenäisyyden ja riippumattomuuden säilyttäminen on oleellista. ERC on ainoa perustutkimukseen kohdistettu rahoitusinstrumentti, joten sen tulee säilyä poliittisen ohjauksen ulkopuolisena toimintana.

Kansallinen vaikutusvalta

Valiokunta valtioneuvoston kannan tavoin pitää tärkeänä, että jäsenvaltioilla säilyy aito mahdollisuus vaikuttaa Horisontti Eurooppa -ohjelman toimeenpanoon ohjelmakauden aikana. Tämä on Suomen kannalta tärkeää, koska sillä varmistetaan, että rahoitus vastaa muun muassa kansallisiin osaamistarpeisiin. Korkeakoulut ovat ohjelman keskeisiä toimeenpanijoita ja rahoituksen kotouttajia, joten niidenkin mahdollisuudet osallistua ohjelmavaikuttamiseen tulee varmistaa.

Euratom tutkimus- ja koulutusohjelma

Euratom tutkimus- ja koulutusohjelman tavoitteena on vahvistaa Euroopan unionin kilpailukykyä ja hiilestä irtautumista ja suojella ihmisiä ja ympäristöä edistämällä ydinalan tiedettä ja teknologiaa koskevaa tutkimusta ja koulutusta. Ohjelma pyrkii edistämään turvallista ja kestävä ydinenergian käyttöä sekä vastaamaan tulevaisuuden energiahaasteisiin. Valiokunta asiantuntijalausunnossa esitetyn tavoin katsoo, että Euratom-ohjelma tarjoaa tärkeän väylän ydinalan koulutus- ja tutkimusyhteistyölle ja edistää siten myös suomalaisten ydinalan toimijoiden osaamista ja alan yleistä kehitystä. Asiantuntijalausunnon mukaan myös pienydinvoiman kaupallistamisessa Suomella on hyvät mahdollisuudet, minkä vuoksi on tärkeää edistää tämän teknologian kehittämistä. Tutkimusyhteistyön ja osaamisen korostaminen on keskeistä puhtaassa siirtymässä myös ydinenergian osalta. Lisäksi on hyvä, että työntekijöiden turvallisuuden varmistamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Sivistysvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Valiokunnan lausunto SiVL 1/2026 vp

Helsingissä 18.2.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
varajäsen Pia Sillanpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen